

10016

Seksuelle overgrep mot barn - hemmelighold og unnvikelse

Child sexual abuse - secrecy and avoidance

Bacheloroppgave i sosialt arbeid (sosionom)

Mai 2020

10016

Seksuelle overgrep mot barn - hemmelighold og unnvikelse

Child sexual abuse - secrecy and avoidance

Bacheloroppgave i sosialt arbeid (sosionom)
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Seksuelle overgrep mot barn og incest er et vanskelig, tabubelagt tema som skjer oftere enn man tror. Barn snakker sjelden om at de har opplevd slike overgrep, spesielt om de skjer i nære relasjoner. Ofte tar det flere år før et barn som har opplevd seksuelle overgrep forteller om det, om man i det hele tatt forteller. Det er sammensatte årsaker til at barn et barn tier om overgrep, blant annet frykt, skamfølelse og mangel på kunnskap hos barn, og mangel på kunnskap og hos voksne som gjør at man klarer å avdekke forholdene. Hemmelighet er skadelig for både den fysiske og psykiske helsen til barnet og vil påvirke det senere livet i stor grad. At barnet får rask hjelp og omsorg er viktig, men dette er vanskelig å få til i praksis når overgrep er så vanskelig å avdekke. Det henger både sammen med at barn sjelden forteller om det og at voksne ikke oppdager det. For å forebygge senskader av incest og seksuelle overgrep mot barn i nær relasjon er vi nødt til å gjøre det trygt for barn å snakke om det, og voksne må ha bedre kunnskaper om seksuelle overgrep og ferdigheter i hvordan man skal snakke med barn om det.

Abstract

Child sexual abuse and incest is a taboo issue and difficult to unveil, and it occur more often than we think. Children rarely speak about being exposed to sexual abuse, especially abuse in form of incest or if the abuser is someone the near family. In fact, the latency from a child experiences the first abuse untill it tells someone about it, often takes many years. There are various reasons why children don't tell, including feelings of fear, shame and lack of knowledge. Lack of knowledge and ability to act among adults is also an aspect in this. Both neglect and secrecy are proved to be destructive for the child's physical and mental health, and it will affect the child's future life. It's important that the child receives the help and care it needs, but this can be difficult to achieve. This could be because children conceal it, and adults fail to expose it. To prevent the long-term damage of child sexual abuse and incest, we have to find better ways to make it safe for children to talk about it, and adults working with children must have better knowledge about sexual abuse and better skills in how to talk to children about it.

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	1
ABSTRACT	1
INNLEDNING	3
BAKGRUNN	3
RELEVANS FOR SOSIALT ARBEID	4
PROBLEMSTILLING	4
OPPGAVENS OPPBYGNING	5
LITTERATURSØK SOM METODE	6
TEORI	8
SEKSUELLE OVERGREP MOT BARN	8
<i>Konsekvenser av å ha opplevd seksuelle overgrep som barn</i>	9
HVORFOR FORTELLER IKKE BARN OM SEKSUELLE OVERGREP?	10
<i>Nettverkets betydning for hemmelighold</i>	11
<i>Mangel på fagkompetanse – en faktor til hemmelighold?</i>	11
FOREBYGGENDE ARBEID	12
<i>Forebygging rettet barn</i>	13
DISKUSJON	14
HVORFOR SNAKKER VI IKKE OM SEKSUELLE OVERGREP?	14
<i>Snakke om seksualitet</i>	15
<i>Barn er redde for å fortelle</i>	16
BARNETS ROLLE I FOREBYGGINGSPROSESSEN	17
BEHOV FOR HANDLINGSKOMPETANSE.....	18
<i>Begrensinger og handlingskompetanse på individnivå</i>	19
<i>Handlingskompetanse på ledelsesnivå</i>	20
AVSLUTNING	22
LITTERATUR	23

Innledning

Bakgrunn

Å oppleve seksuelle overgrep i barndommen kan medføre mange og varige negative helsekonsekvenser (Bufdir, 2017). Forebygging av seksuelle overgrep og vold mot barn har i Norge vært på den politiske dagsorden siden 70-tallet (Glad, Øverlien & Dyb, 2010, s. 5). Og gjennom FNs Barnekonvensjon er vi forpliktet til å beskytte barn og unge mot vold og overgrep (Barnekonvensjonen, 2003, art 19.). Seksuelle overgrep mot barn er et tabubelagt tema og det er vanskelig å kartlegge omfanget i Norge. Dette er fordi mange venter lenge med å fortelle, eller kanskje aldri forteller om det (Steine, et al., 2017). Forskning viser allikevel at omtrent 20 prosent kvinner opplever seksuelle overgrep av ulike former før de er fylt 18 år, og at omtrent 10 prosent menn opplever det samme (Thoresen & Hjemdal, 2014). Blant barn som opplever seksuelle overgrep i nære relasjoner før de er 13 år, opplever de fleste første overgrepet før fylte åtte år, med variasjoner fra fire- til tolvårsalder (Thoresen & Myhre, 2014), det vil si barnehage- og småskolealder. Familiemedlemmer blir i slike tilfeller ofte nevnt som overgriper, men foreldre eller steforeldre er ikke alltid overgriperen (Myhre, Thoresen & Hjemdal, 2015). Det er de aller minste barna som er mest utsatt for overgrep i nær relasjon (Pinheiro, 2006). Hemmelighold gjør at de utsatte barna mister muligheten til å få tidlig hjelp.

Seksuelle overgrep mot barn er ødeleggende for menneskeliv. Det får inngripende konsekvenser for den som har blitt utsatt for det, der personen får store fysiske og psykiske belastninger. Konsekvenser av seksuelle overgrep mot barn er svært kostbart for samfunnet, og er derfor regnet som et samfunns- og folkehelseproblem. Tiltak for bekjempelse av fysiske og seksuelle overgrep mot barn og unge som psykisk helsehjelp, fysisk helsehjelp, tiltak i barnevern, krisesenter, sosialtjenester, politiresurser og tiltak i skole beregnes at koster mellom fire og seks milliarder kroner (i 2010) for samfunnet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 96). I de siste årene har forebygging av vold og seksuelle overgrep blitt et større politisk prioriteringsområde. Samtidig er det et stort behov for bedre kompetanse, kunnskap og forståelse om overgrep mot barn i befolkningen og i ulike tjenester og sektorer (ibid).

Relevans for sosialt arbeid

Selv om det finnes mye forskning om seksuelle overgrep mot barn, er det dessverre et tema som må løftes igjen og igjen, slik at vi ikke “glemmer” at det skjer. Spesielt aktuelt er det i krisesituasjoner som vi er i akkurat nå, der korona-pandemien har holdt skoler og barnehager stengt. Dermed har det blitt enda vanskeligere å oppdage overgrep, samtidig som de utsatte barn har mistet et “fristed”. Sosionomer og andre sosialfaglige yrker arbeider etter noen yrkesetiske prinsipper, disse skal ivareta menneskets ukrenkelighet, ha et helhetssyn på mennesket og sikre livskvalitet til alle. Et punkt handler spesielt om varslingsansvar og det moralske ansvaret for å gjøre forhold kjent, dersom utsatte grupper og individer blir krenket (Eide & Oltedal, 2016). I denne oppgaven handler det om barna, og barnas rettigheter er som nevnt forankret i menneskerettighetene. Det forebyggende arbeidet er relevant for sosialt arbeid fordi vi har et ansvar for å bekjempe samfunnsproblemer, og dette kan ikke kun gjøres ved “brannslukking”. Det ligger mange gode handlingsplaner der ute, men poenget er at det alltid er riktig å rette et kritisk blikk på hvordan arbeid utføres i praksis, (jfr. kritisk refleksjon), slik at man kan forbedre praksis (Kojan & Storhaug, 2015).

Temaet seksuelle overgrep mot barn er stort og omfattende. For å avgrense det har jeg valgt å ta for meg seksuelle overgrep mot barn i nære relasjoner og incest, samt betydningen av at barn forteller om overgrep og hvordan man kan jobbe forebyggende mot dette. Det er barna som opplever seksuelle overgrep, over tid, og i nære relasjoner som får de største psykiske, fysiske og psykososiale helsekonsekvensene (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Barn som er utsatt for incest eller seksuelle overgrep i nære relasjoner har i tillegg større risiko for omsorgssvikt eller andre fysiske overgrep (Kvelling, 2010).

Problemstilling

Seksuelle overgrep mot barn er et betydelig samfunnsproblem som krever mye ressurser og får store konsekvenser for mennesker. Samtidig vet vi at tidlig innsats og forebygging kan redusere langtidskonsekvenser og store kostnader for enkeltpersoner og samfunnet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 82). Oppgavens problemstilling er derfor:

«Hvilke faktorer har betydning for at barn skal kunne fortelle tidligere om seksuelle overgrep, og på den måten bidra til forebygging mot senskader av seksuelle overgrep?»

Oppgavens oppbygning

Oppgaven er todelt; en teoridel og en diskusjonsdel. Teorien tar for seg tidligere forskning om temaet. Forskningen ser på konsekvenser av å ha opplevd seksuelle overgrep i barndommen, ulike grunner til hvorfor barn ofte ikke forteller dersom de er utsatt for seksuelle overgrep, og videre om ulike tilnærminger for å forebyggende seksuelle overgrep mot barn. I diskusjonsdelen drøftes hvorfor det er så vanskelig å snakke om seksuelle overgrep mot barn, og tar for seg tabuet i en samfunnskontekst. Videre diskuteres barnets rolle i forebyggingsarbeidet, og deretter settes det fokus på fagfolks kunnskap og behovet for handlingskompetanse på individ- og ledelsesnivå, som forutsetninger for god forebygging.

Litteratursøk som metode

Denne oppgaven baserer seg på litteratursøk som metode. En metode er ifølge Dalland (2012) redskapet man har får å besvare problemstillingen, måten vi samler inn data på og selve bakgrunnsstoffet for oppgaven. En litteraturstudie er en systematisering av tidligere forskning og kunnskap (Thidemann, 2015). Man kan si at det er en slags kunnskapsoversikt av tidligere forskning på emnet. Det er empirien, altså det som allerede er forsket på om virkeligheten som skal studeres i en litteraturstudie (Støren, 2013). Det betyr at det ikke kommer frem noe ny forskning i denne oppgaven.

Materialet jeg har baserer litteraturstudien min på har jeg funnet ved å søke i ulike databaser (Støren, 2013). Her har jeg oftest brukt Oria og Idunn, og i noen tilfeller Google Scholar. Da jeg søkte i Oria kom jeg ofte til artikler som også fantes i Idunn, derfor ble Oria hyppigst brukt. For å finne relevant litteratur til oppgaven er det viktig å avgrense og utvide litteratursøket etter problemstillingen (Dalland, 2012). Temaet mitt er stort og omfattende og det finnes mye litteratur om det, så derfor var det viktig å avgrense søket opp mot problemstillingen.

For å finne ut om artiklene jeg søkte etter var relevante leste jeg sammendragene først. Jeg måtte også undersøke hva slags artikkel det var. I litteratursøket har jeg lagt vekt på å finne relevante forskningsartikler og rapporter. Et av hovedkriteriene for oppgaven er at den skal inneholde vitenskapelige artikler. Vitenskapelige artikler har ifølge Dalland (2012) den høyeste rangen i kildehierarkiet. Dette er fordi det stilles bestemte krav til både form og innhold, og at artiklene er godkjent av fagekspertene (ibid). Derfor ble begrensningene i mange søk avgrenset til “fra fagfelleverdert tidsskrift” i Oria. I søk fant jeg også både kvantitativ og kvalitativ forskning. Dette er for å fange opp bildet av hvordan et fenomen er, og hvilke konsekvenser det har fått på samfunnsnivå, basert på målbare tall ut fra et representativt utvalg av befolkningen. Ved kvalitativ forskning fanger man opp subjektive meninger og opplevelser (Dalland, 2012) for hvordan det har vært å ha opplevd seksuelle overgrep i barndommen, som er en viktig del av oppgaven. I tillegg til dette har jeg også tatt i bruk stortingsproposisjoner, kunnskapsoversikter og noen få bøker og masteroppgaver.

For å utvide søkene i Oria, ble søk gjort i Norges fagbibliotek istedenfor bare i NTNUs universitetsbibliotek. Søkeordene er avgjørende for hva slags artikler man finner, og ofte er

det nødvendig å foreta flere søk (Støren, 2013). Søkeord som ble brukt var “seksuelle overgrep”, “barn”, “taushet”, “latenstid”, “forebygging” og “konsekvenser” i ulike variasjoner og noen ganger på engelsk. Jeg tilpasset søkene og søkeord etter hvor jeg var i oppgaveskrivingen og med tanke på problemstillingen. For å være mer målrettet søkte jeg i NKVTS søkeportal som forsker på blant annet seksuelle overgrep mot barn. Som inspirasjon og for å finne annen relevant litteratur har jeg også henvendt meg til relevante kilders litteratur, såkalte primærkilder. Jeg valgte spesielt å se nærmere på forskning eller forfattere som gikk igjen i flere litteraturlister. Jeg vurderte også egne kildesøk som sterkere dersom jeg fant disse kildene i annen forsknings litteraturlister. Andre inklusjonskriterier jeg satte var språk og tidsrom, der jeg har både brukt norsk og engelsk forskning, og var mest interessert i forskning etter 2010. Noen ganger var det utfordrende å finne relevante artikler med nyere forskning, derfor er det brukt en del forskning før 2010. Dette kan bety at oppgaven ikke inneholder den mest oppdaterte forskningen.

En utfordring jeg har møtt med litteratur- og datainnsamlingen og arbeidet med bacheloroppgaven er korona-pandemien, som uheldigvis førte til stengte skoler og bibliotek og jeg ikke fikk lånt fysiske bøker på bibliotek. I noen tilfeller har det vært utfordrende med bruk av VPN og optimal fungering av internett. Det ble også enkelte ganger spesielt tidkrevende å få tak i primærkilder, derfor er det også blitt brukt en del sekundærkilder i oppgaven. Oppgaven kan også være påvirket av egne holdninger og hva jeg mener er godt sosialfaglig arbeid. Dette er vanskelig å komme utenom, men jeg har forsøkt å være bevisst på min egen forforståelse, samtidig er jeg også fanget av hvilke «briller» og perspektiver man ser gjennom (Herberg & Jóhannesdóttir, 2007).

Teori

Teorikapittelet er en kunnskapsoversikt over tidligere forskning på feltet om seksuelle overgrep mot barn. Kapittelet tar for seg sentrale begreper, konsekvenser av å ha opplevd overgrep som barn, videre om hvorfor mange barn som opplever seksuelle overgrep ikke forteller om det og nettverkets betydning. Sluttet av teorikapittelet omhandler behovet for kompetanse og forskning på forebyggende tiltak.

Seksuelle overgrep mot barn

Seksuelle overgrep mot barn handler om ufrivillige seksuelle handlinger eller krenkelser mot barn (Myhre, Thoresen & Hjemdal, 2015, s. 28). I denne oppgaven vil barn omtales om personer under den seksuelle lavalder, det vil si barn fra 0-16 år. Ufrivillig innebærer at barnet blir dratt med i seksuelle handlinger under tvang, eller at barnet ikke er i stand til å forstå eller samtykke (Glad et al., 2010, s. 4). En overgriper kan også lokke og lure barnet til å ville delta i seksuelle handlinger (Aasland, 2018, s. 33). Den seksuelle kontakten kan variere mellom alt fra å bli sett på uten berøring eller at barnet eksponeres for noe seksuelt, til grad av berøring, kontakt og penetrering. Seksuelle overgrep mot barn kan variere i hyppighet, alt fra en enkelthendelse til gjentakende hendelser over mange år (Glad et al., 2010, s. 4).

Incest defineres som «når fysisk eller psykisk krenkelse av barns eller unges seksuelle integritet begås av noen barnet eller ungdommen står i et avhengighetsforhold til, eller utøves av noen med nær sosial familietilknytning» (Kvello, 2010, s. 314). Sexolog Margrete Wiede Aasland sier at det er en myte at overgrep mot barn utføres av fremmede. Ofte har både barnet og andre voksne tillit til overgriper og tenker sjelden at den personen kan gjøre noe slikt (Aasland, 2018, s. 41). I en undersøkelse oppga 88 prosent at overgrepene var begått av noen barnet kjente. Ca. 40 prosent av overgrepene ble begått av en av foreldrene og ca. 26 prosent av overgrepene ble begått av en slektning (Steine et al., 2012). Kvello viser til forskning som om at barn som rammes av incest, oftere utsettes for andre skadelige omsorgsformer. Det vises at barn oftere blir utsatt for trusler og emosjonell mishandling, og i tillegg vil omtrent én femtedel av barn som opplever slike overgrep også utsettes for fysisk vold (Kvello, 2010, s. 317).

Konsekvenser av å ha opplevd seksuelle overgrep som barn

Å bli utsatt for seksuelle overgrep barndommen medfører betydelige problemer i livet. Barnet kan risikere langvarige kognitive, emosjonelle og atferdsmessige skader i utviklingen, samt psykiske og somatiske plager videre i livet (Wurtele, 2009). Et viktig funn er at risikoen for psykiske og somatiske helseproblemer er spesielt høy dersom overgrep skjedde i barndommen, over tid og i nære relasjoner (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Ofte dokumenterte plager og konsekvenser av overgrep er posttraumatisk stresslidelse (PTSD). Andre ofte dokumenterte plager er blant annet angst, depresjon og problemer i forhold til egen seksualitet, dissosiasjon, konsentrasjonsvansker, selvmordstanker, skam og skyldfølelse, selvmord, rusmisbruk, spiseforstyrrelser, kriminalitet, relasjonsproblemer, mistillit, og kroppslige plager på grunn av seksuelle overgrep i barndommen og incest (Pretorius & Talsethagen, 2005).

I tillegg til de konkrete psykiske og somatiske plagene man får på grunn av overgrep som barn, kan plagene bli så store at det fratar den utsatte til å delta blant annet i utdanning og arbeidsliv (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). I forskningen til Steine et al. (2016) svarte ca. 45 prosent at de var uføretrygdet eller under attføring etter å ha opplevd seksuelle overgrep i barndommen, og kun 25 prosent rapporterte at de var heltidsansatt. En fersk rapport støtter dette og viser en betydelig sammenheng mellom å ha opplevd seksuelle overgrep før fylte 16 år og arbeidsuførhet senere i livet (Steine et al., 2020). Studien indikerer at jo tidligere overgrep skjer, desto flere helseplager og senskader risikerer man. Dette kan forklares ved at barn har dårligere forutsetninger for å håndtere overgrep og lite kunnskap om måter å søke hjelp på, enn eldre personer har. Dette kan igjen gjøre at overgrepene varer over lengre tid (ibid). Steine et al (2020) ser på tidligere forskning som viser at vi i de tidlige barneårene er mer sårbare for traumatiske erfaringer, som betyr at konsekvensene av for eksempel vold og seksuelle overgrep i nær relasjon blir større enn for eldre personer. Dette kan for mange bety at man ikke klarer å fullføre, eller dropper ut av videregående skole (Trickett et al., 2011, i Steine et al., 2020), som igjen har sammenheng med arbeidsuførhet (De Ridder et al., 2013, i Steine et al., 2020). Forskning viser at de som har fått tidlig hjelp, støtte og terapi slik at de har fått bearbeidet traumene fra barndommen, har bidratt til å forebygge de alvorlige konsekvensene og gjør at man får et bedre liv (Aasland, 2018).

Hvorfor forteller ikke barn om seksuelle overgrep?

“Longitudinal Investigation of Sexual Abuse” (LISA-undersøkelsen) er en av de første norske studiene som tar for seg hvilke faktorer som er viktige for latenstiden (Steine et al., 2017) og sammenheng med latenstid og senvirkninger av langvarige seksuelle overgrep i barndommen. Latenstid vil si den tiden det går fra første gang et barn eller person blir utsatt for et overgrep til han eller hun forteller om det til noen (Steine, et al., 2016). Studien tok utgangspunkt i personer som har opplevd seksuelle overgrep i barndommen og har blitt gjennomført i flere runder. Ifølge studien til Steine et al (2016) tar det i gjennomsnitt 17,2 år å fortelle om overgrep som skjer i barndommen. I runde 2 ble respondentene bedt om å svare på følgende spørsmål: *“Dersom du brukte lang tid på å fortelle noen om overgrepene, hva var årsaken til dette?”* med sine egne ord (Steine et al., 2017). Det kommer fram at det er sammensatte årsaker. Hovedfunn i LISA-undersøkelsen var at “frykt for å ikke bli trodd”, “følte det var min skyld”, “skamfølelse”, “truet til å tie om overgrepet” og “manglet på ord og begreper for å fortelle” var de årsakene med høyest frekvens (ibid).

Over halvparten som opplevde overgrep i nære relasjoner i barndommen hadde sterk skyldfølelse for dette, og oppga dette som en av grunnene til at de holdt det hemmelig. 42 prosent svarte at de følte seg skyldig fordi de ikke sa nei under overgrepene, ca. 27 prosent svarte at de fortsatte å oppsøke overgriper selv. Det fortelles om en enorm skamfølelse. Noen skammet seg over at de hadde fått seksuell opphisselse under overgrepet, og det er ikke uvanlig at overgriperen manipulerer og legger skylden på barnet. Slik kan barnet tro at han eller hun har skyld i det selv. Det fremkom også barn ikke hadde noen å snakke med det om, lite tillit til andre, selvforakt og at man selv synes man var ekkel i undersøkelsen (Steine, et al., 2017). Det kom fram at alderen ved første overgrep har betydning for om barnet forteller om overgrepet. 44 prosent svarte at de ikke visste hvordan de skulle fortelle, og hele 53 prosent manglet språk for å klare å fortelle om overgrepene. Det forekom også at barnet prøvde og/eller ønsket å fortelle, men at de ikke fikk det til og at den voksne de betrodde seg til ikke hørte etter eller fanget opp hvordan det var. 19 prosent av respondentene svarte at de trodde at det som skjedde var normalt (Steine, et al., 2017). Frykt var en stor grunn til at barn ikke forteller om overgrep. 65 prosent fryktet at de ikke skulle bli trodd på dersom de fortalte det til noen, og 41 prosent ble truet til å holde overgrepet skjult. 45 prosent svarte at de var redde for å få kjeft dersom de sa ifra til noen (ibid).

Nettverkets betydning for hemmelighold

På bakgrunn av forskning som sier at det er vanligere å fortelle om seksuelle overgrep til noen i sitt uformelle nettverk enn til helsepersonell (Myhre, Thoresen & Hjemdal, 2015), viser Østby og Stefansen (2017) i sin forskningsrapport at hvordan man blir møtt av sitt uformelle nettverk er avgjørende når et barn skal fortelle om seksuelle overgrep. Det kom også fram at nettverket har betydning for om barnet i det hele tatt forteller (ibid). Barn forteller oftere om overgrep dersom overgriper brukte våpen, tvang og var en fremmed, mens barn tier om å ha blitt utsatt for et ikke-stereotypisk overgrep (Ahrens et al., 2010, i Øsby & Stefansen, 2017).

Funn viste at barn som ble utsatt av seksuelle overgrep var redde for å få negative og ikke-støttende reaksjoner fra viktige mennesker rundt seg. Det kom fram at å bli trodd på og å få forståelse og anerkjennelse, samt positiv støtte fra det uformelle nettverket var viktig for at man skulle komme seg videre etter et overgrep (Østby & Stefansen, 2017). Det er spesielt viktig for barnet og livet videre, at barnet får den hjelpen det trenger og at det blir møtt med støttende reaksjoner fra det uformelle nettverket. Negative reaksjoner som påføring av skam eller at andre tviler på barnet kan gjøre at barnet ikke forteller om overgrepet til andre, og videre ikke får den hjelpen det trenger (ibid). Et viktig funn er at barn med lengre latenstid sjeldnere får støttende reaksjoner, men at de oftere får ikke-støttende og negative reaksjoner fra sitt uformelle nettverk (Ullman, 2003). Jensen, Gulbrandsen, Mossige, Reichelt, og Tjernsland (2005) fant i sin forskning at viktige faktorer for at barn skulle åpne seg om sensitive og tabubelagte temaer som seksuelle overgrep, var blant annet at det skapes en anledning til å snakke om det, at det er en hensikt med å snakke om det, og at det var en tematisk forbindelse til det.

Mangel på fagkompetanse

NKVTS presenterer ganske urovekkende funn i rapporten “Takk for at du spør!”, som har som formål å kartlegge hvor mye kunnskap og kompetanse barnevernspedagogstudenter, førskolestudenter og grunnskolelærerstudenter har om seksuelle overgrep mot barn. Resultater viser at mange av studentene som senere skal jobbe med barn følte at de ikke hadde tilstrekkelig kunnskap om tematikken (Kripos, 2016). Barnevernspedagogstudentene er de som opplever mest undervisning om seksuelle overgrep mot barn, men de oppgir også at det er temaer rundt seksuelle overgrep de er minst fornøyd med undervisningen i, samt temaer om

fysiske overgrep og samtalemeter. Én av ti barnevernspedagogstudenter svarte at han eller hun aldri har fått undervisning om seksuelle overgrep, eller ikke vet om de har fått undervisning om det. Én av fire studenter på førskolelærerutdanningen svarte at de ikke vet om de har fått undervisning, eller ikke har fått undervisning i temaer om seksuelle eller fysiske overgrep mot barn. De oppgir også lite kompetanse i samtalemeter med barn. 80 prosent av studentene mener de har utilstrekkelig kunnskap og kompetanse om seksuelle overgrep mot barn, med tanke på at det er barn de skal jobbe med i fremtiden. Én av tre studenter på grunnskoleutdanningen svarte at de ikke har fått undervisning om seksuelle overgrep mot barn. Også disse studentene opplever at de ikke har tilstrekkelig kunnskap og kompetanse for å jobbe med barn, og kommer ut som de som er minst fornøyd med undervisningen i forhold til temaene om seksuelle overgrep (Øverlien & Moen, 2016, s. 57).

Forebyggende arbeid

Forebyggende arbeid av seksuelle overgrep mot barn deles i tiltak som gjøres før overgrep skjer, og tiltak som gjøres i etterkant av overgrep (Pinheiro, 2006). Universelle tiltak retter seg mot hele befolkningen, uavhengig av risikonivå gjerne med holdningskampanjer eller tiltak i skolen. Selektive tiltak retter seg mot mennesker som er i risikogrupper for å bli utsatt for seksuelle overgrep mot barn. Indikerte tiltak er tiltak som retter seg til personer som har vært utsatt for seksuelle overgrep som for eksempel behandling og terapi (Glad et al., 2010). Det forebyggende arbeidet har ofte dreid seg om sistnevnte, det vil si skadereduserende arbeid (Pinheiro, 2006).

Butchart et al. (2006) mener at barnemishandling og seksuelle overgrep kan forebygges (i Glad et al., 2010). Det er forsket på at barn som vet litt om seksualitet, kjønnsorganer og hvordan barn blir til, tørr tidligere å fortelle at de utsettes for seksuelle overgrep, de er mer bevisste rundt når de har sex for første gang, og de bruker oftere prevensjon enn andre. Det er viktig at barnet har en trygg voksen å snakke med om kroppen og den gode med seksualiteten. Dette øker sannsynligheten for at barnet vil ta opp temaet dersom barnet blir utsatt for seksuelle overgrep (Aasland, 2018, s. 99).

Forebygging rettet barn

Et viktig funn er at det forebyggende arbeidet av seksuelle overgrep mot barn først og fremst har rettet seg mot barn. Forebygging av fysiske overgrep og vold mot barn har derimot rettet seg mot foreldre med tiltak som foreldreveiledning, hjemmebesøksprogrammer, tilbud om helsetjenester med fokus på foreldreatferd (Glad, et al., 2010). Tilnærminger for å forebygge seksuelle overgrep mot barn har vært å gi barn kunnskap gjennom kunnskapsformidling i barnehage og skole, og å øke barn ferdigheter til å kunne håndtere og unngå potensielle overgrepssituasjoner (Wurtele, 2009). Undervisning har i stor grad dreid seg om at barn skal lære om kroppen sin, grenser og eierskap til egen kropp, god og dårlig berøring. Hensikten er at de skal kunne gjenkjenne en overgrepssituasjon og gis verktøy til å si nei og å si fra til en trygg voksen dersom de blir utsatt for et seksuelt overgrep (Mikton, & Butchart, 2009, i Glad et al., 2010, s. 20).

Ved en systematisk gjennomgang av 15 studier av forebyggingsprogram mot seksuelle overgrep i skolen, viste resultater at barns vilje til å fortelle om seksuelle overgrep ble styrket etter skoleundervisning. Resultater viser også at barn som ønsket å fortelle om overgrepene ofte mangler ord og begreper for å forklare og beskrive den vanskelige situasjonen (Wurtele, 2009). Det samme fant Zwi, Woolfenden, Wheeler, O'Brien, Tait et al. (2007) i sin metaanalyse av undervisningsopplegg for å forebygge seksuelle overgrep mot barn, som viser at slik undervisning ga økt kunnskap om og beskyttelsesatferd mot seksuelle overgrep (i Wurtele, 2009). Flere studier støtter dette med at undervisning fungerer forebyggende, i tillegg til at det ikke er skadelig for barna (Meneses, Munthe-Kaas, Nguyen & Berg. 2017). Samtidig er forebyggende tiltak rettet mot barn ikke nok for å bekjempe seksuelle overgrep mot barn. Undervisningsprogrammene i skolen og barnehagen kan bidra til at barn får mer kunnskap om temaet, men forskning viser at det ikke har ført til nedgang i antall overgrep. Dette indikerer at det er et større behov for å forbedre forebyggingen av seksuelle overgrep, fra å ensidig fokusere på barnet/ungdommen til at man må rette seg ut mot foreldre, profesjonelle og befolkningen på et generelt nivå (Glad et al., 2010).

Diskusjon

Diskusjonskapittelet tar for seg hvilken betydning ulike faktorer har til hvorfor det er så vanskelig å snakke om seksuelle overgrep og seksualitet i en samfunnskontekst, med forbehold om at barn i utgangspunktet er redde for å fortelle. Videre tar kapittelet for seg ansvaret som er tillagt barn gjennom forebyggende tiltak, og til slutt den handlingskompetansen som må ligge til rette for god forebygging i praksis, sett fra ulike perspektiver og nivåer.

Hvorfor snakker vi ikke om seksuelle overgrep?

Det fremgår både av forskningen til Pretorius og Talsethagen (2005) og Steine et al. (2020) at det å ikke fortelle om opplevde seksuelle overgrep gir store konsekvenser, både for den psykiske, fysiske og sosiale helsen. For å forstå hvorfor det er så vanskelig å avdekke og forebygge seksuelle overgrep mot barn, er vi nødt til å gå inn på at tematikken er et av de største tabuene i vårt samfunn (Dybsland, 2007). Incest er spesielt tabubelagt, også på tvers av samfunn og kulturer (Kvillo, 2010, s. 314). Dette er hemmende faktor for det forebyggende arbeidet. Å avdekke seksuelle overgrep i nære relasjoner er en vanskelig prosess nettopp fordi man må forbi en svært privat og personlig grense. Grensen går over vår kulturelle forståelse for hva som er greit å ha en mening om eller blande seg inn i. Til tross for utbredt kulturell forståelse i befolkningen om at seksuelle overgrep mot barn skjer, og at barn må beskyttes mot dette, er seksuelle overgrep mot barn et tabu man ikke snakker om (Leira, 1990, i Dybsland, 2007). Få benekter at overgrep mot barn skjer på generell basis, men i konkrete situasjoner har folk vanskeligheter for å tenke seg at sånt kan skje. Mistanker kan dermed lett bli bortforklart, bagatellisert eller holdt skjult (Dybsland, 2007).

Tabuet og skammen barnet føler om overgrepet kan være en faktor til hemmelighold. Leira (1990) snakker om tabu som noe som er kulturelt bestemt, det vil si at det ikke er sosialt akseptabelt å snakke om det temaet (i Dybsland, 2007). Dette kan bety at selv om et overgrep skjer, kan tabuet i samfunnet gjøre folk "blinde for", eller at man benekter at overgrep skjer slik at det ikke oppdages. Overgrepet som barnet opplever blir dermed ugyldiggjort fordi det ikke finnes noen felles enighet om at overgrepet har funnet sted (ibid). På denne måten kan barnets skam og skyldfølelse føre til at barnet holder på hemmeligheten i mange år før de

våger å fortelle noen om det, om de i det hele tatt gjør det. Barnet blir sittende alene med den vonde virkeligheten og de vanskelige følelsene. Leira (2003) mener at det å holde seksuelle overgrep skjult og å bære på den hemmeligheten alene, kan gi større psykiske konsekvenser enn overgrepet i seg selv. Barn påføres med andre ord et tabuisert traume når de blir ofre for seksuelle overgrep i nære relasjoner. Dersom overgrepet ble utført av en fremmed viste det seg at det var enklere å fortelle om det og få hjelp og støtte fra mennesker rundt seg (Ahrens et al., 2010, i Øsby & Stefansen, 2017). Et viktig poeng er at barn som har opplevd eller opplever seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner må bli tatt på alvor, og hendelsene må erkjennes og settes ord på. Å ta barns signaler på alvor vil bidra til forebygging av overgrep mot barn (Aasland, 2018, s. 83).

Snakke om seksualitet

Å snakke om seksualitet og seksuelle overgrep er noe mange mener er ubehagelig. Voksne kan synes det er vanskelig og skummelt å stille barn direkte spørsmål om overgrep selv om mistanken er der. Det oppleves ofte enklere å snakke om fysiske skader eller mobbing med barn enn å snakke med barn om seksualitet (Aasland, 2018). Det krever mer mot å snakke om seksualitet i forbindelse med barn. Steine et al. (2017) fant at flere barn gjerne ønsket å fortelle om overgrep, men manglet ord, begreper og forståelse for å kunne fortelle. Forskning viser at barn som vet litt om seksualitet i større grad har fortalt om seksuelle overgrep (Wurtele, 2009) og at barn oftere forteller om tabubelagte temaer som seksuelle overgrep dersom det skapes en anledning til det (Jensen et al., 2005). Derfor er det viktig at voksne rundt barnet som for eksempel barnehagelærere eller lærere legger til rette for denne åpenheten. For å skape anledning for å snakke om seksuelle overgrep må man også snakke den gode og normale seksualiteten, men det er viktig at barn vet at seksuelle overgrep mot barn kan skje (Aasland, 2018). Når barn får anledning til å fortelle øker det sjansene for at barnet gjør det, spesielt om en trygg voksen spør direkte (Jensen et al., 2005). Shulman (2003) sier også at man må skape en «samtalekultur» for å hjelpe noen til å snakke om tabubelagte temaer, og følelser og bekymringer rundt dette.

Det er positivt for det forebyggende arbeidet mot seksuelle overgrep mot barn at temaer rundt seksualitet og seksuelle overgrep er satt mer på dagsorden de siste årene. Redd Barna har blant annet hatt flere kampanjer for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn, som

både retter seg mot voksne og mot barn (Redd Barna, u.å.). Det ligger muligheter i hvordan man kan jobbe forebyggende nemlig i å skape en åpenhet og bryte ned tabuet i samfunnet med arbeid som Redd Barna har gjort. På samme måte finnes nettsiden «Jegvilvite.no», som der også både voksne og barn er målgruppen. Det finnes også en app med informasjon om blant annet lovverk, hvordan man melder og hva som skjer, som er tiltenkt voksne som jobber med barn (Jegvilvite, u.å.). Slike kampanjer kan gjøre det litt enklere for barn som opplever at det er vanskelig å ta opp noe så tabubelagt, skummelt og skamfullt som seksuelle overgrep er på eget initiativ. Det vil aldri være en riktig anledning til å fortelle dersom den ikke skapes. Det viser seg også betydningsfullt for om barnet forteller eller ikke, at barnet ville få noe positivt ut av å fortelle. Det var også betydningsfullt at barna ble trodd og tatt på alvor (Jensen et al., 2005). Som voksen må man tåle å høre om de vonde opplevelsene barn kan oppleve, og det er viktig at barnet vet at den voksne kan tåle det. Det er også viktig at barn vet at seksuelle overgrep skjer i noen familier, og at dette er ulovlig. Å lede barn inn på et tema kontra å bruke ledende spørsmål er to forskjellige ting (Dybsland, 2007).

Barn er redde for å fortelle

Et viktig aspekt med hvorfor barn ikke forteller er at mange er redde for de negative konsekvensene av å fortelle om overgrep, både for seg selv, men og for familien og overgriperen i forbindelse med avsløringen. Resultater viser at barn ikke fortalte på grunn av frykt (Steine et al., 2017). Noen grunner var at de var redde for å bli dømt, eller redde for å belaste andre rundt seg med den informasjonen og redde for å ødelegge familien. Mange blir også truet til stillhet, av både overgriper og eller familie. Spesielt barn som opplever seksuelle overgrep i nær relasjon blir ofte utsatt for konkrete trusler. Denne frykten kan være reell. Det å varsle om overgrepet kan faktisk bety en ekte fare for at overgriper og medovergriper kan skade barnet (ibid). Frykten og det å ikke fortelle vil da i det øyeblikket bidra til å beskytte barnet på kort sikt (Håkonsen, 2014), men på den andre siden vil det å tie være mer destruktivt på lengre sikt. Mange barn er glade i overgriper selv om han eller hun utnytter barnet seksuelt (Steine, et al., 2017). For mange som opplever overgrep i nær relasjon eller incest, kan relasjonen barnet har til overgriper ha flere sider, ikke bare negative. Det vil også være spesielt vanskelig når barn står i et avhengighetsforhold til overgriper, og overgriper er en tillitsperson. Dette kan også gjøre at barnet enten ikke tør å fortelle om overgrepet til noen, eller ikke har andre å betro seg til (Kvello, 2010, s. 323). Barn svarte og at de følte overgrepet

var sin egen skyld (Steine et al., 2017), og kan for eksempel føle på ansvaret og frykten for at overgriper må i fengsel (Aasland, 2018), eller at barnet ødelegger familieforhold (Jensen et al. 2005).

Det er ulike aspekter ved at et barn forteller om det han eller hun har opplevd. Forskning viser at det kommer helsefordeler ut av det å fortelle. Det kan bety at det vil være helsefremmende for barnet å fortelle, men dette er bare dersom barnet møter de støttende reaksjonene der den voksne skaper et rom for at barnet støttes, forstås og at traumet bearbeides (Dybsland, 2007). Å bli møtt med forståelse og positive støttende reaksjoner vil i større grad gjøre barnet i stand for å være mottakelig for hjelp fra de rundt seg, og å ta kontakt med det øvrige hjelpeapparatet (Starzynski, Ullman, Townsend, Long, & Long, 2007, i Østby & Stefansen, 2017). På den andre siden vil lite støttende reaksjoner fra voksne underkjenne at overgrepet eller overgrepene har skjedd eller at det ikke er galt. At barnet begynner å tro på dette vil være skadelig. På denne måten opprettholdes tabuet og barnet vil ikke få den hjelpen det trenger. Denne tausheten og undertrykkelsen kan føre til flere psykiske problemer for barnet enn dersom barnet hadde møtt på støttende reaksjoner og fått muligheten til å snakke om og bearbeide det (Østby & Stefansen, 2017).

Barnets rolle i forebyggingsprosessen

Man kan problematisere rollen barn har fått i sin egen forebyggingsprosess. Barn har blitt gitt et betydelig ansvar i å skulle hindre overgrep selv, gjennom at universelle opplæringstiltak i hovedsak har rettet seg mot å undervise barn. Indikerte tiltak skjer først etter at overgrep allerede har skjedd. Ansvaret barn har fått vises tydelig der forebyggingsarbeid for vold mot barn har rettet seg tydeligere mot foreldre og voksne, mens forebyggingsarbeid mot seksuelle overgrep mot barn for det meste har rettet seg barn (Glad et al., 2010). Samtidig viser det seg avgjørende at barnet sier ifra, og at barnet skal vise tegn til at noe er galt for at overgrep skal avdekkes. Derfor er det viktig å ikke se bort ifra viktigheten av å undervise barn og unge i temaet, men samtidig kan det reises spørsmål til om den voksnes rolle har blitt mindre tydelig i forebyggingsarbeidet. Det er voksnes ansvar å skape et rom der barna kan sette ord på det som er vanskelig å snakke om (Leira, 1990), og å ta barn på alvor. Tilstedeværelse av voksne og tillitsfulle mennesker gjør det mer tenkelig at barn åpner seg, men det er likevel et

tabubelagt tema som barn ikke snakker om. Forskning tyder allikevel på at barn oftere forteller om overgrep når voksne spør direkte (Kolstad & Smith, 2015).

Det er klart det er viktig å utdanne små barn og unge om seksualitet og kropp, slik at barnet kan ha en sjanse til å forstå eller forklare hva han eller hun har vært utsatt for. Allikevel må voksne ta et større ansvar og bekrefte og anerkjenne det barnet har opplevd, til tross for hvor ubehagelig det kan oppleves (Leira, 1990, i Dybsland, 2007). At barn har en stor rolle i det forebyggende arbeidet er problematisk. Barn er barn og ikke skal påføres et slikt ansvar. Om voksne venter på at barn skal si ifra hemmer det forebyggende arbeidet, der voksne skal jobbe aktivt for å avdekke problematikken. Her er det potensiale for å jobbe mer systematisk og kontinuerlig med at voksne tar et større ansvar for å bekjempe seksuelle overgrep mot barn. Med andre ord bør det i større grad også fokuseres på forebyggende arbeid rettet relevante voksenpersoner i tillegg til forebyggende arbeid rettet barna.

Behov for handlingskompetanse

Både Wurtele (2009) og Øverlien og Sogn (2016) har funnet at voksne ikke føler seg trygge og har tilstrekkelig kunnskap og er forberedt på tematikken, både profesjoner innen helse, forskere, lærere og studenter. Wurtele tydeliggjør at et viktig forebyggende tiltak blant annet er å øke kunnskapen og innsikten om tematikken til lærere og profesjoner som jobber med barn, samt øke ferdighetene deres i hvordan man snakker med barn om tematikken, i tillegg til å kunne identifisere tegn og symptomer på overgrep. De trenger kunnskap om hvordan og hvor de skal rapportere dersom seksuelle overgrep mistenkes (Wurtele, 2009). Denne kunnskapsmangelen er en hemmende faktor for forebygging av seksuelle overgrep mot barn. En mulig forklaring på hvorfor voksne unngår å snakke og spørre direkte om seksuelle overgrep, kan ligge i at den voksne ikke er klar for å ta imot svaret om barnet faktisk er utsatt for det. At fagfolk kan for lite om tematikken kan gjøre at de blir usikre, utrygge og kan i verste fall gjøre at man ikke oppdager tegn til at noe er galt, eller ikke vet hva man skal gjøre med den informasjonen barn kommer med. En undersøkelse viste at helsepersonell heller ikke spurte direkte om personen hadde opplevd seksuelle overgrep i barndommen (Wendt et al., 2007). Lignende fant Steine et al. (2012) at kun fem prosent av de som hadde blitt seksuelt misbrukt i barndommen hadde fortalt legen sin om dette. Dette viser at helsepersonell og andre profesjonelle også er påvirket av tabubelagte tema, og understreker betydningen av at

man må tørre å ta initiativ til å snakke om seksuelle problemer med unge mennesker. Her er det viktig å tydeliggjøre forskning som sier noe om behov for bedre kunnskap blant fagpersoner. Eksempler på fagpersoner som er i kontakt med barn som bør vite mer om tematikken er fastleger, tannleger, sykepleiere, helsesykepleiere, psykologer, sosialarbeidere, barnehageansatte og lærere. Man trenger mer kunnskap om seksuelle overgrep mot barn, og ikke minst redskaper til hvordan de skal stille de rette spørsmålene og hvilke tegn de kan se etter. Dette leder mot et annet perspektiv om hvordan vi konkret kan jobbe med forebygging. Det handler om å bruke kunnskapene vi har på en bedre måte slik at de kommer til anvendelse. Det er behov for mer forskning om hvordan tiltak fungerer og om seksuelle overgrep generelt (Glad et al., 2010).

Kunnskapsmangelen blant studenter innen helse-, sosial- og undervisningsfag viser et behov for mer undervisning om seksuelle overgrep mot barn (Øverlien & Moen, 2016). Blant annet viser Øverlien og Sogn (2007) i sin forskning at handlingskompetanse var viktig for at lærere skulle få mot til å se etter og være trygge og sikre i sine handlinger når det var snakk om å avdekke overgrep mot barn. Dette vil si kunnskap og kompetanse om hvordan man skal snakke med barnet om vanskelige temaer og konkret hva man skal gjøre for å bringe saken videre og skaffe hjelp (i Dybsland, 2007). Et konkret behov vi ser her er i henhold til studentene. Det vil være viktig å utdanne fagfolk som føler seg rustet og opplært i temaet. Å sette inn konkrete læringsmål om vold og seksuelle overgrep mot barn på læreplanen for barnehagelærerstudenter, lærerstudenter, og helse- og sosialfagsstudenter kan gi muligheter for bedre opplæring og kunnskapsdeling, som man ser er en viktig faktor for at voksne fagpersoner skal ta mer ansvar i avdekkingsprosesser.

Begrensinger og handlingskompetanse på individnivå

Det er mange som syns det er svært utfordrende å ta opp temaer rundt seksuelle overgrep. Frykten for å beskyldte noen for å begå seksuelle overgrep mot barn kan være hemmende dersom man egentlig mistenker at noe kan skje. Dette bekrefter studien til Jensen et al. (2005), som viser at frykten for å ta gale beslutninger og fortolkninger, og å bli beskyldt for falske anklager kan hindre voksne i å ta grep i en overgrepssituasjon (i Dybsland, 2007). Man kan også rette fokus mot menneskets begrensninger, fordømmelser, følelser og behov (Bolman & Deal, 1991). Dette perspektivet legger vekt på menneskelig svikt når man skal

oppdage og beskytte utsatte barn som opplever incest og seksuelle overgrep. Vi er alle mennesker og kan påvirkes av samfunnets tabuområder, vanlige folk så godt som fagfolk. Som voksen, og som fagperson må man gjennom kritisk refleksjon bli bevisst samfunnets og sine egne begrensninger, og hele tiden jobbe for å unngå slike feller (Kojan & Storhaug, 2015).

Aasland forteller om en situasjon der en mor innså etter lang tid at faren forgrep seg på datteren. Moren har på denne måten tilrettelagt for at overgrepene kunne finne sted ved at hun har benektet det (Aasland, 2018). I etterkant kan man forklare hvorfor man ikke tok mistankene på alvor med at man ikke visste at det var så ille, eller ikke lot seg tenke at noe så fælt kunne skje. Å oppdage at overgrep skjer er veldig vanskelig, spesielt når barnet ikke sier noe. Selv om barn ikke forteller om overgrepet med ord, vil barnet ofte gi uttrykk for at noe er galt (ibid). For de voksne og profesjonelle blir det da viktig å oppdage at barnet ikke har det bra, og å gi barnet støtte og trygghet til å kunne fortelle. Det handler om at man må tørre å stille det ubehagelige spørsmålet, og kunne tåle å høre sannheten (ibid). Dette blir igjen problematisk for barn som ikke har et trygt nettverk med tillitsfulle voksne rundt seg. Derfor er det viktig at lærere og barnehagelærere gjør seg synlige, og i en hektisk hverdag setter fokus på temaet. Vi er avhengig av at lærere og barnehagelærere er engasjerte rundt temaet. Samtidig vi trenger at det legges en plan for implementering av god forebyggende praksis, der lærere og profesjonelle som er rundt barn følger dette opp og får god opplæring på temaet.

Handlingskompetanse på ledelsesnivå

Hvordan organisasjoner som skolen og barnehagen er utformet kan påvirke og legge føringer for hvordan forebyggingsarbeidet av seksuelle overgrep mot barn blir gjort i praksis. Sagt med andre ord kan det være faktorer som har betydning for forebygging mot senskader av seksuelle overgrep mot barn. Regler, mål og strategier har mye å si for hvordan en organisasjon fordeler og bruker ressursene sine (Bolman & Deal, 1991). Skolen er en god arena for å nå ut til alle barn uavhengig av alder, kjønn, etnisitet, og risikogrupper. Universelle tiltak i skolen vil på den måten unngå stigmatisering, og være mindre påtrengende for familiers privatliv (Wurtele, 2009), og det er spesielt viktig å ha god handlingskompetanse der. Det samme gjelder barnehager og andre barnrelaterte virksomheter som for eksempel fritidsaktivitet.

Med dette perspektivet kan utfordringene skyldes strukturelle mangler og svakheter. Skolesystemet eller hvordan ledelsen i barnehagene fungerer kan ha stor innvirkning på hvordan tiltakene som kommer fra politisk plan blir fulgt opp i praksis. I teorien kan det virke som at skoleprogrammene legger til rette for god forebyggende praksis, men i virkeligheten kan det bety nedprioritering av viktige oppgaver der andre oppgaver med høyere prioriteringer kommer først. Det er flere grunner til at dette. Det kan handle om tidspress, økonomiske ressurser, rutiner, budsjetter og mål. Å forebygge seksuelle overgrep mot barn er en kompleks oppgave, noe som krever mye samhandling og stiller høye krav om faglig kompetanse. Hvordan skolen eller barnehagen velger å prioritere kompetansen og ressursene på best mulig måte har mye å si for resultatet av det forebyggende arbeidet. Som lærer kan det og handle om egen motivasjon for å bidra til å løse problemet og om det blir fulgt opp fra ledelsen. Støtte fra ledelsen når det finnes mistanke om overgrep viser seg å være viktig. Dybsland (2007) referer til forskning som fant at dersom skolene hadde støtteordninger og gode meldingsprosedyrer ble bekymringer om et barn tatt mer alvorlig og meldt videre. Dette viser at støtte fra ledelsen og gode strategier for hvordan man skal ta tak i problematikk som når det er mistanke om seksuelle overgrep mot barn gir en trygghet i å utfordre de kulturelle tabuene. Kompetanse og støtte fra ledelsen, samt gode strategier for opplæring av ansatte blir dermed viktig for at barn skal bli tatt på alvor, få tidligst mulig hjelp og færrest mulige senvirkninger. Dette forutsetter også politisk engasjement og økonomiske prioriteringer og midler til å sette i gang forebyggingstiltak.

Avslutning

Min problemstilling har vært å belyse faktorer som har betydning for at barn skal kunne fortelle om seksuelle overgrep tidligere, og dermed bidra til å forebygge senskader. Min hovedkonklusjon er at voksne må ta et større ansvar dersom man skal lykkes med forebygging. Det er så mange hindringer for at barn selv skal kunne fortelle om dette tabubelagte temaet, ikke minst sterke følelser av skam, skyld og frykt. Dette er en forklaring på hvorfor barn ikke forteller. Hva skal til for at de likevel skal kunne fortelle? Et funn er at barn har fått et stort fokus i forebyggingsarbeidet, gjennom å veilede og gi kunnskap til barn om kropp, grenser og seksualitet. Slike tiltak viser seg å fungere til en viss grad, der barn som kan mer om seksualitet og problematikken oftere forteller, men på en annen side har det ikke bidratt til nedgang i omfanget overgrepshendelser og det er lite etterprøvd forskning på om tiltak faktisk beskytter barn mot seksuelle overgrep (Glad et al., 2010). For å styrke forebyggingsarbeidet fremover vil mer forskning være nødvendig, og det kreves det at voksne tar et større ansvar.

Hvis voksne ikke tør å snakke om seksuelle overgrep med barn, hvordan skal barn kunne tørre å fortelle? For å bryte tabuet må voksne og spesielt fagpersoner bli tryggere i rollen når man skal snakke med barn om seksuelle overgrep, avdekke overgrep og eventuelt melde ifra. Faktorer som er viktige da er at de utsatte barna kan fortelle og bli tatt på alvor, samt at voksne mennesker rundt barn er våkne og ser tegn barn viser. På denne måten kan de få den hjelpen de trenger og kanskje forebygge mulige senskader. At barn forteller og får tidlig hjelp vil være viktig for barnets helse og fremtid, og vil igjen spare samfunnet for ressurser.

For at god forebygging skal skje i praksis, kreves det økt fokus på handlingskompetanse i relevante utdanninger og det må kontinuerlig settes på dagsorden i de virksomheter som jobber med barn. Dette kan være gjennom kompetansebyggende tiltak for å øke og videreutvikle ferdigheter i å avdekke seksuelle overgrep mot barn og dermed kunne gjøre noe med det. Men kompetanse alene er ikke nok. For at kompetanse skal ha verdi må det bli tatt i bruk og komme til nytte (Lai, 2004). Det forutsetter politiske prioriteringer, strukturelle rammer, samt gode redskaper og rutiner på systemnivå slik at tematikken blir prioritert i en hektisk hverdag.

Litteratur

- Aasland, M. W. (2018). *Si det til noen - En bok om seksuelle overgrep mot barn og unge*. 3. utgave. Cappelen Damm: Oslo.
- Barnekonvensjonen. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter: vedtatt av de Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991. Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2016). *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)*. (Prop. 12 S (2016-2017)). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-12-s-20162017/id2517407/?ch=2>
- Bolman, L. G., & Deal, T. E. (2010). *Reframing organizations, caefescribe: Artistry, choice and leadership*. John Wiley & Sons, Incorporated. Hentet fra: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/ntnu/detail.action?docID=529958>
- Bufdir. (2017). Seksuelle overgrep mot barn. Hentet 29. april 2020, fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/oppvekst/Vold_og_overgrep_mot_barn/Seksuelle_overgrep_mot_barn/#heading5214
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 5. utgave. Gyldendal Akademisk: Oslo.
- Dybsland, R. (2007). *Fra bekymring til handling. Hvilke vurderinger ligger til grunn for at fagfolk i skolen melder bekymring om seksuelle overgrep og vold mot barn til konsultasjonsteamene*. (Masteroppgave). Universitetet i Bergen. Hentet fra: https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/3403/Masterthesis_Dybsland.pdf?sequence=1
- Eide, S. B. & Oltedal, S. (2016). Verdiers betydning for vår forståelse og vår handling. Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (red.). *Sosialt arbeid – en grunnbok*. Universitetsforlaget: Oslo.

- Glad, K. A., Øverlien, C. & Dyb, G. (2010) *Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress: Oslo. Hentet fra: https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/forebyggingavfysiskeogseksuelleovergrepmotbarn_kunnskapsoversikt.pdf
- Herberg, B. & Jóhannisdóttir, H. (2007). *Kunnskap og læring i praksis. Fra student til profesjonell sosialarbeider*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Håkonsen, K. M. (2014). *Psykologi og psykiske lidelser*. 5. utgave. Gyldendal Akademisk: Oslo.
- Jegvilvite. (u.å.). Jeg vil vite! Hentet 30. april 2020 fra: <https://jegvilvite.no/>
- Jensen, T., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S. & Tjersland, O. A. (2005). Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 29(12), ss. 1395-1413. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.07.004>
- Kojan, B. H. & Storhaug, A. K. (2015). *Erfaringsbasert kunnskap og reflekativ praksis*. Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (red.). Sosialt arbeid – en grunnbok. Universitetsforlaget: Oslo.
- Kolstad, J. T. & Smith, C. N. (2015). *Seksuelle overgrep mot barn i Norge: Hvilke faktorer henger sammen med hemmelighet?* (Masteroppgave). Universitetet i Oslo. Hentet fra: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/44306/Seksuelle-overgrep-mot-barn-i-Norge.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kripos. (2016) *Seksuelle overgrep mot barn under 14 år*. Politiet. Hentet fra: https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/seksuelle-overgrep-mot-barn-under-14-ar_web.pdf

- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner*. Gyldendal Akademisk: Oslo.
- Lai, L. (2004). *Strategisk kompetansestyring*. 2. utgave. Fagbokforlaget: Bergen. Hentet fra: https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2013100308007
- Leira, H. (2003). *Det gode nærvær. Kulturens psykologiske betydning*. Fagbokforlaget: Bergen.
- Meneses, J.F., Munthe-Kaas, H. M., Nguyen, L. & Berg, R. C. (2017). *Forskning om effekt av opplærings- og informasjonstiltak om vold og seksuelle overgrep for barn og unge: Systematisk litteratursøk med sortering*. Folkehelseinstituttet. Hentet fra: https://fhi.brage.unit.no/fhi-xmlui/bitstream/handle/11250/2447177/Meneses_2017_For.pdf?sequence=1
- Myhre, M., Thoresen, S. & Hjelmdal, O. K. (2015). *Vold og voldtekt i oppveksten En nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringer*. (NKVTS Rapport nr. 1, 2015). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet fra: https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/vold_voldtekt_i_oppveksten.pdf
- Pinheiro, P. S. (2006). *World report on violence against children*. Geneva: United Nations Secretary-General's Study on Violence against Children. Hentet fra: <https://www.unicef.org/violencestudy/I.%20World%20Report%20on%20Violence%20Against%20Children.pdf>
- Putnam, F. W. (2003). Ten-year research update review: Child sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42(3), ss. 269-278. <https://doi.org/10.1097/00004583-200303000-00006>
- Pretorius, K. & Talsethagen, G. (2005). "Går det ikke snart over?" - Senvirkninger etter incest. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 2(4), ss. 375-387.
- Redd Barna. (u.å.). Nyheter - #Jegerher. Hentet 25. april 2020, fra: <https://www.reddbarna.no/nyheter?tagId=1112646&page=1>

- Shulman, L. (2003). *Kunsten å hjelpe individer og familier*. Gyldendal Akademisk: Oslo.
- Støren, I. (2013). *Bare søk! Praktisk veiledning i å gjennomføre en litteraturstudie*. 2. utgave. Cappelen Damm: Oslo. Hentet fra: https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2018020748099
- Steine, I. M., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J., Nordhus, I. H., Mrdalj, J. & Pallesen, S. (2012). Forekomsten av seksuelle overgrep i et representativt befolkningsutvalg i Norge. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 49(10), ss. 951-957.
- Steine, I. M. Winje, D., Nordhus, I. H. Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J., & Pallesen, S. (2016). Langvarig taushet om seksuelle overgrep: Prediktorer og korrelater hos voksne som opplevde seksuelle overgrep som barn. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 53(11), ss. 888-899.
- Steine, I. M. Winje, D., Nordhus, I. H. Milde, A. M. Bjorvatn, B. Grønli, J., & Pallesen, S. (2017). Hvorfor tar det så lang tid å fortelle om seksuelle overgrep? *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 55(2), ss. 204-208.
- Steine, I. M., Bjorvatn, B., Winje, D., Grønli, J., Nordhus, I. H., Milde, A. M. & Pallesen, S. (2020). Seksuelle overgrep i barndommen og arbeidsuførhet i voksen alder – Funn fra et norsk befolkningsutvalg. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 57(4), ss. 260-271.
- Thidemann, I.-J. (2015). *Bacheloroppgaven for sykepleierstudenter: Den lille motivasjonsboken i akademisk oppgaveskriving*. Universitetsforlaget: Oslo. Hentet fra: https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2018071807082
- Thoresen, S., & Hjemdal, O.K. (red.) (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. (NKVTS Rapport nr. 1, 2014). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress: Oslo. Hentet fra: https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf

- Thoresen, S. & Myhre, M. (2014). Vold og overgrep i barndommen. *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (red.). (NKVTS Rapport nr. 1, 2014). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress: Oslo. Hentet fra:
https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
- Ullman, S. E. (2003). Social reactions to child sexual abuse disclosures: A critical review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 12(1), ss. 89-121.
https://doi.org/10.1300/J070v12n01_05
- Wendt, E., Hildingh, C., Lidell, E., Westerståhl, A., Baigi, A. & Marklund, B. (2007). Young women's sexual health and their views on dialogue with health professionals. *Acta Obstet Gynecol*, 86(5), ss. 590-595. <https://doi.org/10.1080/00016340701214035>
- Wurtele, S. K. (2009). Preventing Sexual Abuse of Children in the Twenty-First Century: Preparing for Challenges and Opportunities. *Journal of Child Sexual Abuse*, 18(1), ss. 1-18.
- Østby, L. & Stefansen, K. (2017). Nettverkets betydning etter seksuelle overgrep. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 14(3), ss. 210-220.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-3010-2017-03-02>
- Øverlien, C. & Moen, L. H. (2016). *Takk for at du spør! En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere*. (NKVTS Rapport nr. 3, 2016). Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress. Hentet fra:
<https://www.nkvts.no/rapport/takk-for-at-du-spor-en-oppfolgingsstudie-om-kunnskap-om-vold-og-seksuelle-overgrep-mot-barn-blant-blivende-barnevernspedagoger-grunnskolelaerere-og-forskolelaerere/>

